

Nr 477.

Av herr **Ohlin m. fl.**, *angående vissa åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet.*

Förutsättningen för de senaste mansåldrarnas enastående ekonomiska utveckling, som på ett revolutionerande sätt höjt levnadsstandarden i västerlandet, har framför allt varit en allt högre teknik, bättre skolbildning och en rikligare kapitaltillgång samt en ekonomisk frihet, som möjliggjort framstegens utnyttjande. För industriens arbetare har levnadsstandardens stegring i Sverige under 1900-talet gått i ungefärligen samma takt som produktionen per arbetare vuxit. Det är alltså för denna stora folkgrupp inte någon väsentlig ändring i inkomstfördelningen som lett till bättre levnadsvillkor, utan det är i stället den ständigt växande produktiviteten. Flera av de socialpolitiska åtgärderna — till stor del finansierade med en progressiv beskattning — ha däremot åstadkommit en både absolut och relativ förbättring för ett stort antal människor med *lägre* levnadsstandard än de normalt sysselsatta industriarbetarna. Det gäller här t. ex. pensionärer, invalider, sjuka och arbetslösa, allt grupper som dessa åtgärder förutan skulle under längre eller kortare perioder befunnit sig i ett tillstånd av verklig fattigdom.

För en fortsatt höjning av levnadsstandarden för hela folket är tydligen en fortgående stegring av produktiviteten den avgörande faktorn. Endast därigenom åstadkommes en allmän höjning av reallöner och andra inkomster. Blott på denna väg blir en fortsatt utveckling av socialförsäkringen och andra åtgärder till förmån för de gamla, barnrika eller av sociala olyckor drabbade människorna möjlig med bevarande av ett rimligt skattetryck.

Att slå vakt om de välståndsbildande krafterna och befrämja deras utnyttjande i ett samhälle med frihet och socialt ansvar framstår för oss som en huvuduppgift för samhällets ekonomiska politik. Här nedan vilja vi upptaga till behandling några hithörande frågor, som ha att göra såväl med kapitalbildningen som med frågan om förhållandet mellan de anställda och de företag, vari de arbeta. För produktivitetsutvecklingen äro båda dessa spörsmål av stor betydelse.

Nuvarande bristande balans i vårt ekonomiska liv hänger i mycket stor utsträckning samman därmed, att det totala sparandet i landet är beklagligt ringa i förhållande till näringslivets och det allmännas investeringsbehov. Investeringarna inom näringslivet tjäna syftet att sätta ständigt

bättre verktyg och maskiner i arbetarnas händer, att skapa nya möjligheter för teknikerna att finna bättre produktionsmetoder, att rationalisera distributionen av varorna och administrationen av företagen. Bostadsbyggandet kräver ökade investeringar, och det allmänna har mycket omfattande eftersatta investeringsbehov för skolor, sjukhus m. m.

Om icke sparandet inom landet väsentligt ökas, kunna dessa svårigheter tillväxa. Vi kunna tvingas acceptera t. ex. en under ett eller annat årtionde bestående bostadsbrist, ett bibehållet underskott på skollokaler, en fortsatt eftersläpning inom sjukvården och särskilt inom de eftersatta områdena såsom sinnessjukvården och ålderdomsvården, en konserverad krissituation när det gäller vårt vägväsende o. s. v. Vad detta skulle betyda i fråga om minskad trivsel i samhället och större påfrestningar för medborgarna behöver ej särskilt framhållas. Vi kunna också bli tvungna att bringa ned investeringstakten inom näringslivet avsevärt under det väl motiverade. Verkningarna på konkurrensförmåga och levnadsstandard kunna då bli mycket allvarliga.

En tillfredsställande lösning av investeringsproblemen i det svenska samhället kan endast uppnås genom en sådan ökning av sparandet, att det medger en större total investeringsvolym.

Det gäller emellertid här icke blott att det totala sparandet når erforderlig omfattning, det gäller också att se till att den del av sparandet, som kan påräknas för *riskbärande* investeringar, blir av tillfredsställande storleksordning. Under tidigare stora expansionsskeden i svenskt näringsliv ha båda dessa krav i stor utsträckning tillgodosetts genom det enskilda sparande, som tog sig uttryck i bildandet av förmögenheter hos privatpersoner och inom företagen. Det från början obetydliga och ända fram till andra världskriget moderata skattetrycket underlättade denna process.

Den betydande nygrundning och utveckling av nya företag, som tidigare förekommit i vårt land, synes genom beskattningens inverkan under senare år på vissa slag av sparande ha starkt försvårats, även om den fria avskrivningsrätten verkat i gynnsam riktning. Det synes knappast önskvärt, att en allt större del av nyproduktionen omhändertages av existerande större företag, vilka lättare än nya företag kunna ta risken av förluster därpå. Enligt vår mening böra åtgärder syftande till att underlätta kapitalbildningen och ej minst tillgången på riskbärande kapital särskilt beakta angelägenheten av att uppkomsten och utvecklingen av nya företag inte i så hög grad som för närvarande försvåras. Att svårigheten för nygrundning och utveckling av företag äger samband med den höga beskattningens verkan på tillgången på riskvilligt kapital påpekas av 1949 års skatteutredning i dess år 1951 avgivna betänkande om den statliga direkta beskattningen (s. 58). Frågan om skattereformer med anledning härav — t. ex. viss rätt till kvittning mellan förlustår och vinstår — anser kommittén kräva särskild utredning (s. 259).

Med nuvarande skattetryck ha möjligheterna till kapitalbildning i dessa former på ett avgörande sätt reducerats. Insikten om att skattebelastningen på medborgarna blivit så stor att lättnader måste genomföras synes nu på väg att vinna insteg också inom det socialdemokratiska partiet. Ett genomförande till att börja med av de av skattekommitténs majoritet och vissa av de reservationsvis framförda skattesänkingsförslagen skulle säkerligen verka i rätt riktning och befrämja ökning av det enskilda sparandet. Den ekonomiska politiken bör inriktas på att skapa förutsättningar för fortsatta steg på denna väg, givetvis med bevarande av vår sociala standard. Men ingen politisk meningsriktning i Sverige torde i dag syfta till en sådan omläggning av skattesystemet, att de skattemässiga förutsättningarna för kapitalbildning genom stora inkomster och förmögenheter hos enskilda skulle bli desamma som för tjugofem till fyrtio år sedan. Skattebördornas fördelning efter bärkraften inom olika inkomstskikt och vittomfattande sociala åtgärder ha i betydande grad utjämnat skillnaderna mellan de högsta topparna och de djupaste dalarna i realinkomsthänseende. Även om betydande skattelättnader för alla folkgrupper kunna och bära genomföras innebär icke detta något avsteg från den progressiva beskattningens princip, som av en överväldigande majoritet inom det svenska folket betraktas som rättvis och rimlig.

Den roll för framåtskridandet på längre sikt, som de mycket vida möjligheterna till bildandet av enskilda storförmögenheter otvivelaktigt spelade under tidigare årtionden, måste i fortsättningen fyllas på andra vägar, om icke välståndsutvecklingen skall avstanna. Uppfattningen att t. ex. en ständig och kraftig överbalansering av budgeten eller andra former av tvångsparande skulle vara en fullgod ersättning för den alltför ringa kapitalbildningen på enskilda händer vilja vi emellertid kraftigt tillbakavisa. Riskerna för att på så sätt uppsamlade medel i stor omfattning skulle användas för andra ändamål än produktiva äro uppenbara. Den utomordentligt hårda skattepolitik, som en sådan metod måste förutsätta, skulle tendera att leda till en fortgående minskning av det enskilda sparandet och till ytterst skadliga verkningar på initiativlust och arbetsvilja. En klar tendens till sådana fördärliga verkningar har redan nu framträtt. En sådan politik skulle också så småningom kunna medföra ett vittomfattande förstatligande av näringslivet, en utveckling som man numera även i vida kretsar inom det socialdemokratiska partiet torde betrakta med utpräglad skepsis och om vars ur effektivitetssynpunkt skadliga följder vi äro förvisade.

Vi ha redan i de partimotioner, som avlämnades vid höstriksdagen, förordat, att det allmänna i stället söker sig fram efter mera positiva riktlinjer. Ett led i dessa måste en allmän skattesänkning vara. En annan är premiering av enskilt småsparande. Vi utgå ifrån att riksdagen av sina tidigare ställningstaganden till av oss i dessa båda avseenden väckta för-

slag icke skall vara förhindrad att på nytt och på ett positivt sätt pröva dessa frågor, som genom nya motioner åter föreläggas riksdagen till behandling. Vi vilja nu peka på ytterligare ett par utvägar, efter vilka ett bidrag till lösningen av sparandets och kapitalbildningens problem kan finnas.

Icke minst ur de synpunkter, som ovan anlagts, finnas starka skäl att nu i vårt land ägna större intresse åt sparande i nya former, som inom många företag utomlands, framför allt i Förenta staterna och England, kommit till stånd därigenom att *de anställda erhållit ett direkt intresse i företagen och andel i dessas vinst*. Det är vår mening, att dessa exempel och erfarenheter ej kunna avvisas så snabbt som från många håll skett under den tidigare sporadiska debatten i Sverige om möjligheterna att tillämpa andel i vinst för anställda.

Vi vilja först något mera allmänt kommentera den debatt, som hittills förts omkring metoderna för att förverkliga de anställdas andel i vinst. Ett något närmare studium av utvecklingen på detta område i Förenta staterna ger icke fog för de snabba förkastelsedomar, som ofta förekommit här hemma. Under det sista årtiondet har där ett ej oväsentligt antal företag börjat tillämpa metoder för andel i vinst. Detta skulle näppeligen ha skett, om den mycket långa erfarenhet, som man där har av i stor skala tillämpade metoder, varit av övervägande negativ karaktär. Även i England finnas många framgångsrika exempel att visa på. Några av världens största och mest välkända företag, t. ex. de amerikanska General Electric Co, Eastman Kodak Co och Sears Roebuck Co tillämpa i olika former denna princip.

Givet är att en hel del misslyckanden måste ske, där en ny tanke av detta slag skall föras ut i verkligheten. Samma metod passar ej på alla håll. Metoder, som varit otillfredsställande utformade, ha upphört på grund av missnöje hos företagare eller anställda. I svaga eller mindre väl ledda företag, där rörelsen ej lämnat något överskott eller efter någon tid nedlagts, ha givetvis förutsättningarna från början varit dåliga. Men där metoderna varit väl genomtänkta och utformade synas de ha bidragit till att förbättra driftresultaten, höja de anställdas reallöner, öka deras sparande och skapa samhörighet och trivsel på arbetsplatserna, enligt den uppfattning, som de närmast berörda i allmänhet företräda.

Att andel-i-vinst-metoderna fått en större utbredning i Förenta staterna än i de västeuropeiska industriländerna — med viss reservation för England — har säkerligen ett samband med skiljaktigheterna i politisk utveckling inom dessa båda områden. I Västeuropa ha de på socialistisk ideologi byggda politiska meningsriktningarna haft ett stort inflytande. De ha ganska länge hållit fast vid en principiell inställning, som i hög grad vände sig mot enskild företagsamhet som sådan. För en dylik inställning måste tanken på de anställdas andel i företagets vinst te sig oriktig, bl. a. därför att den utgår ifrån att den enskilda företagsamhetens framgångsrika ut-

veckling är nyttig för de anställda och hela samhället. Den för icke länge sedan i många västeuropeiska länder under socialiseringshot mot omfattande områden av näringslivet stående enskilda företagsamheten kom samtidigt att intaga en relativt utpräglat ensidig försvarsställning, som gjorde den mindre benägen att själv taga initiativ till åtgärder av det slag vinstandelssystemet utgör. I Förenta staterna ha de frontställningar, som den principiella förståtligandesocialismen skapat i Västeuropa, aldrig uppkommit.

I vårt land synas emellertid nu de politiskt-psykologiska hinder mot att aktualisera principen om andel i vinst för anställda, som tidigare skapats av själva den politiska utvecklingen, vara på god väg att förlora betydelse. Även på företagarsidan har en utveckling ägt rum, som medfört att de för företagens ledning ansvariga blivit alltmer beredda att acceptera ett betydligt större ansvar än tidigare för att företagen ledas med beaktande av hela samhällets bästa. Företagets lyckosamma utveckling ses av dess ledning alltmera ur denna synvinkel och inte endast med hänsyn till ett i och för sig berättigat och betydelsefullt privatekonomiskt räntabilitetsintresse. Det har visat sig, att dessa olika intressen ingalunda äro så från varandra avvikande som man tidigare antog utan i väsentlig mån särskilt på längre sikt parallella. Förutsättningarna för att den av oss här väckta frågan nu skall kunna diskuteras under mindre hämmande inflytelser från fastlåsta, politiskt betingade ståndpunkter synas oss därför större än förut.

Under den tidigare debatten i Sverige har från arbetsmarknadens parter sida framförts meningen, att frågan om andel i vinst, i den mån den kunde anses påkalla några åtgärder, borde lösas helt av parterna själva. Vi återkomma i det följande till detta spörsmål. Då det emellertid är möjligt att på olika håll inom arbetsmarknadens organisationer kan finnas oro för att andel-i-vinst-system skulle kunna förrycka de vanliga avtalsuppgörelserna på ett onormalt och orättvist sätt och bringa oreda i de stora kollektiva avtalen, vilja vi med några ord beröra skillnaden mellan andel i vinst och löner.

Såsom framhölls i en reservation av herrar Andersson i Långviksmon, Rosén och Christenson i Malmö vid 1949 års riksdag till andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande (nr 8) över en av herrar Ståhl och Widén väckt motion rörande metoderna för nya former av samarbete mellan arbetsmarknadens parter, innebär vinstandelssystem i verklig mening, att de anställda komma i åtnjutande av en vid sidan om lönen stående förmån, vilken, liksom i aktiebolag aktieägares utdelning, sättes i relation till resultatet av företagets verksamhet. Till skillnad från ackordssystem, som ju baseras på en individs eller en grupps prestation, och till skillnad från löneavtal, som grundas på viss ersättning per tidsenhet för utfört arbete, utgör alltså vinstandelen en extra kompensation, som grundas på summaresultatet av ett företags drift. Det finns enligt vår mening ingen anledning,

varför icke vinstandelsmetoder skulle kunna utformas på ett sådant sätt, att konflikter med det moderna avtalssystemet kunna i allt väsentligt undvikas. Det är säkerligen en förutsättning för deras införande i större omfattning i vårt land att så sker. Man måste, som framhålles i en nyligen av Folkpartiets ungdomsförbund utgiven skrift berörande bl. a. denna fråga, noga hålla isär vinstandel och löner. Vinstandelssystem kunna icke utplåna de omedelbara intressemötsättningarna mellan företag och anställda vid lönesättningen. Lönerna komma även vid tillämpning av vinstandelssystem att bestämmas genom avtal i vanlig ordning på arbetsmarknaden, och sådana system kunna icke väntas medföra någon förändring av avtalsuppgörelsernas karaktär. Å andra sidan är det tydligt, att andel i vinst för anställda kan leda till en större förståelse för det gemensamma intresset att få en så stor kaka som möjligt att dela, till en mera förtroendefull samverkan när det gäller de produktions- och effektivitetsfrämjande åtgärderna och slutligen, vilket vi i denna motion särskilt vilja understryka, till ett ökat sparande inom eller utom själva företaget från de anställdas sida. Vi återkomma nedan återigen till denna synpunkt.

När det gäller vinstandelssystemens praktiska utformning torde med ledning av de utländska erfarenheterna åtminstone två huvudtyper kunna urskiljas: de som bygga på delägarskap för den anställde i företagen och de som icke göra detta. Efter en annan indelningsgrund skulle man också kunna skilja mellan metoder, som i sig själva innefatta någon form för sparande, och sådana som uteslutande bygga på kontant utdelning av vinstandelsbeloppen. I den ovan omnämnda av Folkpartiets ungdomsförbund utgivna skriften gives en schematisk sammanfattning av de olika grundtypernas funktionssätt av i huvudsak följande innehåll:

De på delägarskap uppbyggda systemen utmärkas av att den anställde som vinstandel erhåller aktier i företaget. Dessa kunna vara antingen företagets vanliga aktier eller, om så befinnes lämpligt, särskilda aktier för anställda med t. ex. ett lågt nominellt värde. De senare aktierna kunna i allmänhet icke avyttras till person utom företaget, men företaget är skyldigt att inlösa dem, när den anställde så påfordrar eller avflyttar från företaget. Båda dessa slag av aktier lämna givetvis den anställde aktieägaren rättigheter gentemot företaget, t. ex. rätten till utdelning och rätten att rösta på bolagsstämma.

Den andra huvudtypen av vinstandelsmetoder, som också kan kallas kontanttypen, innebär att den anställde erhåller vinstandelen kontant till ett belopp, som står i direkt relation till lönen från företaget, ofta i viss relation även till anställningstiden.

De vinstdelningsmetoder, som uppmuntra sparandeviljan, måste betraktas som särskilt värdefulla. Lyckade resultat ha uppnåtts vid kombinationer mellan kontant- och spar- eller delägarskapsmetoderna. Sådana kombinationer bygga på principen att den anställde visserligen kan få ut en viss vinstandel kontant, men om han förbinder sig att spara hela eller en del av vinstandelsbeloppet, så blir det senare beräknat efter en högre skala. Dessa metoder, som i själva sin utformning premiera sparandet, ha visat sig äga

många fördelar. I t. ex. vissa amerikanska företag, där de innestående vinstandelsbeloppen kunnat på lämpligt sätt placeras, ha de lett till en betydande förmögenhetsbildning hos de anställda.

Vi hänvisa för mera ingående upplysningar om vinstandelsmetodernas uppläggning och verkningsrätt bl. a. till den av en amerikansk senatskommitté under ledning av senator Vanderberg 1939 avgivna rapporten om vinstdelning i Förenta staterna och till meddelanden från det amerikanska Council of Profit Sharing Industries. Som några exempel på företag, vilka med framgång tillämpat vinstandelssystem, vilja vi nämna följande. I The Lincoln Electric Co i Cleveland, Ohio, ligger genomsnittsinkomsten inklusive vinstandelen för arbetare vid 6 000 dollars. Vid Fords fabriker i Memphis i Tennessee inleddes 1938 ett vinstandelsförfarande, som påståtts i hög grad ha bidragit till att snabbt utveckla denna bilfabrik till den största Ford-fabriken i världen. Systemet baseras därpå, att de anställda erhålla en viss bonus på all produktion och försäljning utöver en relativt lågt satt miniminivå. Vid det förut omnämnda mycket stora företaget Sears Roebuck Co, som har något över 100 000 anställda bland vilka ca 85 000 äro med i vinstandelssystemet, har man tillämpat en i hög grad sparstimulerande vinstandelsmetod med uppskjuten vinstutdelning. Om densamma resultat lämnade professor Hartman, sekreterare i The Council of Profit Sharing Industries, vid sitt besök i Sverige för några månader sedan bl. a. dessa upplysningar: Anställda hos Sears Roebuck & Co, som förtjänat upp till 2 000 dollars per år, ha efter 25 å 30 års tjänst hos företaget genom fondering av vinstandelar erhållit ett kapitalbelopp på upp till 30 000 dollars, de vilka förtjänat upp till 3 000 dollars per år på samma sätt upp till 70 000 dollars. En mycket betydande kapitalbildning bland de anställda äger alltså rum inom detta företag. Dess storlek beror emellertid till väsentlig del på värdestegring för de aktier i vilka vinstandelsmedlen placerats.

Exempel som dessa ge enligt vår mening en klar fingervisning om att det vore ett misstag, om vi icke i vårt land skulle söka pröva och uppmuntra vinstandelsmetoderna. Erfarenheterna från utlandet göra sannolikt, att de i många fall föranlett överraskande gynnsamma resultat för effektiviteten i produktionen inom berörda företag och lett till en ökning av sparatet bland de anställda. Att mindre gynnsamma erfarenheter gjorts i vissa fall, måhända särskilt där vinstandelen utbetalas vid årets slut och således intet sparmoment infogats i systemet, kan ej anses utgöra tillräckligt skäl att beakta de talrika goda erfarenheternas vittnesbörd. Dessa förhållanden böra naturligtvis i första hand vara ägnade att väcka uppmärksamhet hos de framstegsvänliga företagen och animera dem att pröva samma vägar. Men icke heller det allmänna bör enligt vår mening undandraga sig att söka göra en insats på detta område. När det gäller formerna härför, ha olika utvägar diskuterats i den ovannämnda broschyren och sammanfattas där sålunda:

»Då vinstdelningsmetoderna hittills är i stort sett oprövade hos oss och för att få sin fulla effekt bör bygga på frivilliga åtaganden, vore det alltför

riskabelt att i en lagstiftning söka draga upp mallar för deras tillämpning här. De utländska exemplen visar en mycket stor variation. Tydligt är också, att de problem, som möter vid vinstdelningens förverkligande, i stor utsträckning ter sig olika inom olika näringsgrenar, annorlunda inom t. ex. industrien än inom handeln, och från jordbrukets synpunkt framträda de i en ytterligare aspekt. Skillnader i förutsättningar föreligga också mellan stora och medelstora företag å ena sidan och små eller mycket små företag å den andra. — — — Förhållandena kan också te sig olika inom företag, som drivas i aktiebolagsform, och i enskilda rörelser.

— — — icke heller det allmänna bör tveka att pröva vinstdelningsmetoder inom samhällsägda företag, där detta lämpligen kan komma i fråga. Inom sådan av det allmänna i vanliga affärsrättsliga former driven företagsamhet, vars prissättning sker under konkurrens med i enskild eller kooperativt regi drivna företag, förefinnes uppenbarligen inga särskilda hinder härför. Inom de allmänna verksamhetsgrenar åter, som har monopolitisk karaktär och vilka kan användas som instrument för en indirekt beskattning och där vinsterna alltså är beroende av den taxepolitik det allmänna följer, är problemet naturligtvis ett annat. — — —

Med de obestriddigen tunga skattebördor, som nu vilar på den svenska företagsamheten, är det emellertid riktigt och skäligt att det allmänna uppmuntrar en frivillig tillämpning av vinstdelningsmetoder. Denna uppmuntran bör ha en för såväl arbetslagare som arbetsgivare tillräckligt stimulerande karaktär. Enklast torde den kunna konstrueras genom reformer på skattepolitikens område. Nödvändigheten att genom skattereformer stimulera sparandet hos enskilda har av den allmänna ekonomiska utvecklingen starkt understrukits. *Anställd, som erhåller vinstandel, bör för det första principiellt tillförsäkras skattefrihet för den del därav, som för viss minimitid bindes i godtagbar sparform. För det andra bör man slå fast att enskild eller juridisk person, som från nettointäkt av rörelse avsätter viss del av denna att fördelas mellan de anställda efter grunder, som överenskommit med dem, skall erhålla skattefrihet för den del av nettointäkten, som går till de anställda — möjligheter härför torde redan nu i stor utsträckning föreligga.* — — —

Den närmare avvägningen av skattelättnaderna måste givetvis utredas. Det skattebortfall för det allmänna som vid en sådan utredning teoretiskt må kunna beräknas bli en konsekvens av en reform i här antydd riktning, bör emellertid icke vara ett tungt vägande argument emot att beträda denna väg. Detta skattebortfall kan mycket väl antagas bli av relativt kort varaktighet. Utredningen, som givetvis bör företagas genom statsmakternas försorg, måste även närmare utforma de villkor i övrigt, som skall uppfyllas av de vinstdelningssystem, vilka skall berättiga till skattelättnader. Dessa villkor kan här endast antydvas. *Det synes för det första klart, att vinstdelningsmetod måste vara överenskommen genom ett avtal mellan företagaren och hos honom anställda. Av företagen mer eller mindre regelbundet utbetalade gratifikationer kan således icke alls jämföras med vinstdelning. De är ensidiga åtgärder av företagen och helt beroende av dessas eget avgörande.* Vinstdelningsavtalens konstruktion bör för det andra vara sådan, att de principiellt medger anslutning till vinstdelningssystem för var och en inom företagen anställd med undantag eventuellt för personer, som intar sådan särskild förtroendeställning till företagen, att de icke kan ansluta sig till arbetar- eller tjänstemannaorganisationer. Det måste också undersökas, om risker för ett oberättigat utnyttjande av en skattereform av här

skisserad typ uppstår, och hur dessa i så fall skall förebyggas. — — — I övrigt må anmärkas, att det med hänsyn till de ovan påpekade, starkt skiftande förutsättningarna inom olika näringsgrenar och företagsformer, säkerligen är motiverat att undvika alltför detaljerade bestämmelser utan överlåta dessa att fritt utformas av parterna.»

Utän att ta ställning till vad i detta citat anförts rörande de olika metoderna vilja vi förorda, att en utredning företages i syfte att genom skattereformer uppmuntra tillämpning av vinstandelssystem i vårt land, särskilt sådana former därav, som innebära en ökning av sparandet. Att sådana system kunna vara ett bidrag till den framtida lösningen av kapitalbildningens problem är ej uteslutet. Vi vilja därför förorda att utredningen därvid får direktiv att särskilt beakta vinstandelssystemets möjligheter att åstadkomma ett ökat sparande hos de anställda inom näringslivet och att av densamma eventuellt föreslagna åtgärder utformas särskilt med sikte på att stimulera till tillvaratagandet av dessa möjligheter utan att därför förbise den även i övrigt produktions- och effektivitetsfrämjande effekt som vinstandelsmetoderna ha. Det torde av ovanstående klart ha framgått, att vår avsikt således är, att slutande av vinstandelsavtal skall fritt överlämnas åt företagare och anställda, men att det allmänna skall, om vissa grundvillkor därvid uppfyllas, medgiva en skattemässigt gynnsam behandling.

Vi övergå därefter till en annan form för stimulans åt mindre eller medelstora inkomsttagare till sparande, som under för dem betryggande former kan öka tillgången på riskbärande kapital och som dessutom kan ge dessa sparare ett visst skydd mot förluster på penningvärdets fall av den art, som de senaste årtiondena drabbat många. Vi syfta på bildandet av investeringsbolag, som placera sina medel i aktier på ett betryggande sätt och erbjuda allmänheten att bli delägare genom förvärv av *aktier med små valörer*.

Den nuvarande organisationen på aktiemarknaden är uppbyggd utifrån den förutsättningen att det endast uppträder ett relativt litet antal köpare som placera relativt stora belopp. Små valörer saknas nästan helt, och aktieaffärer göras normalt i börsposter, ofta omfattande 50 st.

En uppdelning av aktierna i vanliga bolag på lägre valörer löser dock icke problemet att underlätta för en starkt vidgad krets att genom aktieköp förvärva »realvärden». Många sparare anse sig med rätta icke vara kompetenta att bedöma vilka aktier som erbjuda fördelaktig avkastning och betryggande säkerhet och äro över huvud taget tveksamma i fråga om att engagera sig på aktiemarknaden.

Av denna anledning torde de s. k. investeringsbolagen utgöra en lämplig form när det gäller att stimulera hittills utanförstående sparare till aktieförvärv. I dessa bolag inköpas aktier i olika bolag. Härigenom erhållas samtidigt en tillfredsställande avkastning och en god riskfördelning. I Sverige finnas några sådana bolag av olika typer, men de torde — trots en gynnsam

utveckling till deras delägares fromma — icke i någon större utsträckning ha lyckats förvärva köpare av aktier utanför de kretsar, som traditionellt placerat pengar på detta sätt.

Det torde kunna fastställas, att ökat intresse bör ägnas åt denna form av aktieplacering i avsikt att möta ett behov hos en vidgad krets av sparare att få tillfälle till »realvärdeplacering». En utredning som belyser detta spörsmål bör därför komma till stånd. En sådan utredning bör ägna särskild uppmärksamhet åt de många olika typer av investeringsbolag, som existera i utlandet. I USA ha t. ex. de s. k. ömsesidiga investeringsfonderna visat sig vara en utmärkt väg att kanalisera småspararnas medel till företagsamheten. Dessa investeringsfonder skilja sig avsevärt från den i Sverige vanliga typen av investeringsbolag. En kapitalplacerare kan när som helst och till vilket belopp som helst köpa andelar av små valörer i den ömsesidiga fonden. Likaså kan han vid vilken tidpunkt som helst helt eller delvis likvidera sitt delägarskap i fonden genom att presentera sina andelar för inlösen. Dessa fonder, som äro av tre huvudtyper, ha under de senaste åren utvecklats mycket snabbt i USA. De erbjuda också småspararna betydande fördelar. Man har garanti för ständig sakkunnig övervakning, spridning av riskerna, långtgående säkerhetsföreskrifter, bekväm förvaltning, hög likviditet och relativt hög avkastning.

Det är möjligt att fonder av denna typ kunde fylla en stor uppgift även i vårt land. De borde givetvis vara privata bolag eller föreningar men samtidigt vara underkastade offentlig kontroll.

Även investeringsbolag mera överensstämmande med den i Sverige vanliga typen skulle emellertid kunna bildas, som erbjöde mindre sparare placeringsmöjligheter. Ett visst hinder för en sådan utveckling är emellertid att gällande banklagstiftning förbjuder belåning av aktier i intressebolag, vilket gör dem mindre attraktiva. Banklagens § 46 innehåller förbud för bank att såsom pant mottaga aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier. En uppmjukning av denna bestämmelse torde vara möjlig utan att berättigade säkerhetskrav eftersättas, t. ex. i sådana fall då investeringsbolagens skulder äro obetydliga i förhållande till deras tillgångar.

Med hänvisning till ovanstående få vi alltså föreslå riksdagen

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättandet av en utredning, inkluderande företrädare för arbetsmarknadens parter och med uppdrag att anlita in- och utländsk expertis med sakkunskap på i motionen berörda områden, i syfte:

1) att undersöka förutsättningarna för att genom skatte-reformer stimulera tillämpningen inom det enskilda näringslivet av vinstandelssystem med särskild hänsyn till angelägenheten att främja kapitalbildningen genom att be-

reda de anställda ökade möjligheter till sparande och uppnå större effektivitet i produktionen,

2) att undersöka förutsättningarna för vinstandelsmetodernas tillämpning inom av det allmänna ägda företag i branscher, där de befinna sig i en effektiv konkurrens med enskilda företag på lika villkor,

3) att pröva möjligheterna och lämpligheten av sådana ändringar i skattelagstiftningen, att utvecklingen av ny företagsamhet och därtill knuten kapitalbildning underlättas,

4) att undersöka det allmännas möjligheter att genom en ändring eller komplettering av rådande lagstiftning underlätta tillkomsten av investeringsbolag med låga aktievalörer eller andra liknande institutioner i avsikt att skapa en fördelaktig form för mindre inkomsttagares sparande och öka tillgången på aktivt kapital,

5) att framlägga de förslag till åtgärder, vartill utredningen föranleder.

Stockholm den 26 januari 1952.

Bertil Ohlin.

Wald. Svensson.

Per A. Johnsson
i Kastanjegården.

Oscar Malmberg
i Skövde.

Bertil von Friesen.

Manne Ståhl.

Sven Wedén.

Ragnhild Sandström.
